

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի առիթներից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարություններն ընդունվում են ամեն լիզուներով: Յայտարարությունների բառին 24, րեկլամների համար կրկնապատիկ:

Անրջին միջոցներս վերայիշեալ խըն.

շուշուշտը ունենը, ընթերցող, որի կողմը հատկինքերի շարքերից ամենից շատ բանիւ կ'ըկզկանցնենքի ու տասնկազկանցնենքի հատկինքը, յետոյ՝ մանէթանցնենքի-հորդող տեղը տասն մանէթանցնենքի-հորդակինքն են բռնում, այն նրանցից առաջին հինգ հատն են քիշ ու սիշ բանիւ, մնացեալ հինգն անշարժ են մնացել ինձ համար մինչև այսօր, ինչ վերաբերում է հարիւր մանէթանցնենքի ու հազարանցնենքի հատկինքին՝ նրանց խակ ձեռք էլ տրուած չէ հաշուշտըը գնաած օրից, այնքան որ նորու ու մարդու են մնացել: Անել կ'ըկզկանցնենքի են ունեցած ամենաշատ փողը՝ ըրի զէնիտը 50 մանէթ է եղի և այն՝ մամի գլխին՝ ռոճիկ ստացած օրը, որից յետոյ հետգնեալ պակսելով, դեռ ամիւր չվերցցած, հալուել ու մաշուել է: Դրամական այս աննախանձելի դրութեան մէջ կ'ըկող մէկին, այն է՝ ինձ համար, անեղբակայելի է, ի հորեկ, մեր ամսագրի յաւտ ապարանիլութեան համար այժմէն մի նշանաւոր դրամագլուխ յետ ձգելու մասին մտածելը: Այժմ, ինչպէս և ինի՞ մենք քաշ կ'ըտանք մեր և մեր ամսագրի փողութիւնը հայոց միւս պարբերական հրատարակութիւնների նման: Մեր հետաետելութեամբ մտածածը, մեր արած կտակը, ապագայի մասին է, որ այսօր հայտնի ի միջոցով հրատարակուած ենք ի լուր աշխարհի, ինչպէս:

ճննութիւնները և վերջանալու են մայիսի 28-ին:

— Մնացած կիրակի, մարտի 18-ին, նշանակուած էին էջմիածնացոց և Բեթղեհեմի եկեղեցիներում երէցփոխները ընտրութիւնները, էջմիածնացոց եկեղեցում ընտրութիւնը տեղի չունեցաւ, որովհետեւ պահանջուած թուով ժխականներ չէին եկել: Բեթղեհեմի եկեղեցում նախկին երէցփոխ պ. Կուկուշանեանի տեղ ընտրուեց պ. Մակար 24-ի կան:

— Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Մ. Պ. Շանտլովսկու վերադարձը Պետերբուրգի Թիֆլիսում սպասուած է եկող շաբաթ:

— Մեզ հաղորդուած են, որ Բալասա-նում պ. Ալեքսանդր Մանթաշեանի նախահանգում նոր խփած շատրունն աչրուած է:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՄՈՁԴՈՒԹԻՑ. — Վերջապէս հոգևոր իշխանութիւնը հրամայեց և ստորագրու-թիւն վերցրեց տեղիս քահանայներից, որ նրանք ամեն տարի մեծ պատին գը-նան եկատերիսադարդ, դիցիպլ. բառա-լիտի և Ն. Մ. Զերանեան քնդի հայ զինուորներին հաղորդելու: Հերթը բա-րեկ. Ստանկեան քահանային էր, որ այնտեղ 3 օր ժամ անխուց յետոյ ար-ժանացրեց 47 բանտարկեալ հայ զի-նուորներին և հաղորդութեան. դիւնու-րների ուրախութեամբ շափ չկար. այդ օրը նրանց համար անմոռանալի կըմայ, ինչպէս իրենք ասացին: 26 տարուայ ընթացքում դիցիպլ. բառալիտը հայ քահանայի երես չէ տեսել, ինչպէս պատմեց տեղւոյն ռուս քահանան. ու-րեմն, մեր ցանկութիւնը կատարուեց. թէ և մի փոքր ուշ, բայց լաւ է ուշ, բան երբէք:

ՄՈՍԿՈՒՍԵՑԻՑ. — Մարտի 16 ին Մոս-կուայի համալսարանի պրիւատ դոցենտ Լևոն Մանրեանց Ս. Պետեր-բուրգի կայսերական համալսարանում պաշտպանեց մեծ յաջողութեամբ իւր հետեւալ գիտական գործերը՝ «Этюды по Армянской Диалектологии, часть II, вышукъ 1. Сравнительная Морфология мусекаго діалекта въ связи съ морфологіей гրабарі в средне армянскаго. Москва 1901. (Առումնասի-րութիւններ հայերէն բարբառախոսու-թեան, մ. II. և I. համեմատական ձե-ւախոսութիւն Մուշի բարբառի գրաբարի և Միջին (դարուց) հայերէնի ձևախո-սութեան կից. Մոսկուա 1901 թ.): Վի-

ճաբանութիւններից յետոյ երկուստեք գիտական արժանացաւ լեզուաբանու-թեան դոկտորի բարձր աստիճանին: Պ. Լ. Մանրեանցը հուշակաւոր հայկաբան հանգ. Մանր մագիստրոսի թոռն է և որդի Զարմայր Մանրեանցի:

ՂԱՄԱՐԱՆԻՑ. — Մարտի 19-ին մեր վերին թաղի ս. Սարգիս եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարուեց լուսաւորու-թեան հանգուցեալ մինիստր Ն. Պ. Բա-գաւակովի յիշատակին: Հոգեհանգստին ներկայ էին երկու ուսումնարանների աշակերտ աշակերտուհիները, մատաւո-րապէս 250 հոգի, ուսուցիչները և պա-տուաւոր հոգաբարձու Միք. Բաբայա-նեան: Հոգեհանգստեան կարգը կատա-րեց խոյն Կարոյանցի կրօնուսույց ներէս քահ. Տէր-Վարդանեան:

— Դատարանի աշխատանքներն սկսուել են, այնպէս որ այժմ մեզանում խիստ դժուար կարելի է հանդիպել պարապ մարդկանց: Ինչպէս ամեն տարի, այս տարի էլ Դատարանի կողմից եկել են այստեղ լեռնական գիւղացիները, նրանք աշխատում են կամ օրավարձով և կամ ամսավճարով մինչև գոտիական տունները:

— Յորենի և զարու գետին աստիճա-նաբար ընկնում են: Յորենի խալվարն այժմ արժէ 18—20 ր., իսկ զարունը 14—15 ր.: Գիւղացիներն ուրախանում են այս էջմիածնի տեսնելով, իսկ վաշխառուները, որոնք միշտ ցորենի թանկութիւնից շահուել են, — ձեռքները ծոցներին շուրջած մնացել են: Ծառա-պտուղն էլ այս տարի առատ է. միայն խաղողը, ինչպէս կարծում են, սակաւ կըլինի: Առեւտուրն այնչափ էլ նախա-ձեռն վիճակի մէջ չի գտնուում ներկա-յումս մեղանում:

ԴՐԵՂԻՆԵՑԻՑ. (Գերմանիա). — Թիւր-քիայում այլևս չկարողանալով ապրել, 4. Պոլսից այստեղ եկաւ մի հայ վաճառական իւր ընտանիքով և մտադրեց ընդ միշտ ընկալուել Դրեմանիայում: Յիշեալ պա-րօնը (անունը չենք հրատարակում) կա-մնում է իւր կենդանութեան ժամա-նակ, և այն շուտով մի բարի միտք ի-րագործել: Որովհետեւ Թիւրքիայում ընդ-հանրութեան վերաբերեալ մի գործ-հաստատել կարելի չէ, նա միտք ունի Գերմանիայի մի օրէն յարմարագոյն քա-ղաքում հաստատել հայոց ճեմարան իւր ծախքով: Այդ ճեմարանը պիտի պահպա-նուի բանկում նրա դրած դրամագլխի տո-կոսով: Ճեմարանի պրոգրամը, ծրագրերը

կազմելու համար նա մտադրեց է հրաւի-րելու հայ մանկավարժներին և գիտնա-կաններին, որպէս զի ճեմարանը կարելի լինի բանալ 1901 թուականին: Ինքն իւր կողմից ճեմարանի համար հետեւեալ պայմաններն է դնում. ճեմարանի սա-նքը ընդուն էլ պէտք է ազգութեամբ հայ լինեն. կրօնի կողմից խտրութիւն չպէտք է լինի. ճեմարանը պէտք է ըն-դունուին իւրեք գիշերօթիկներ հայ տղա-ներ 8 տարեկանից սկսած: Ճեմարանում ընդ որ առարկաները պէտք է աւանդուեն հայերէն լեզուով: Այս մասին աւելի ման-րաման կըզերենք իւր ժամանակին:

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

Հինգշաբթին երեկոյ, մարտի 22-ին, ինձ մի դժբաղդութիւն պատահեց. այդ երեկոյ ես տեսայ Մաքսիմ Եմ ժէն»-ը հայոց բեմի վրայ: Կարծում եմ, ինձանից աւելի բաղդաւոր էէին զգում իրենց այն ամենը, որոնք այդ երեկոյ եկել էին թատրոն. իսկ թէ այդ անբաղդների թիւը որքան շատ էր, կարող էք երեւա-կայել այն բանից, որ թատրոնը լիքն էր: Ինձ թւում է, թէ արեւ. Սիւրբանյալ վերջին ներկայացման և իւր բեմափոխ-համար այդ պէնս ընտրել էր յատկա-կապէս այն նպատակով, որ հասարա-կութեան բարեկութիւնը շարժի թէ հե-ղինակի, թէ դերասանների և թէ նոյն իսկ հայոց թատրոնի դէմ: Այլապէս դժուար է ուրիշ բանով բացատրել այն, ինչ որ այդ երեկոյ կատարուած էր բեմի վրայ: Ներկայացումն սկսուեց նշանա-կուած ժամանակից կէս ժամ ուշ, սկզբում խաղամիջոցները ձգձգուած էին անվերջ յետոյ, երբ տեսան, որ ժամա-նակն ուշանում է, սկսեցին գործողու-թիւնները վրայ տալ. բեմայարգարի պաշտօնը կատարում էին բեմի վրայ եղող դերասանները, որոնք, երբ իրենց խօսակցութիւնը վերջանում էր, գուրս էին գնում բեմի ետեւ գտնուած դերա-սաններին յայտնելու, որ նրանց հերթն է, գուրս գան, իսկ մինչև նրանց դուրս կըգային, բեմի վրայ պոնտափառ էր տեղի ունենում, իսկ հասարակութիւնը, լուռ ու համբերատար, նստած էր և յօրանում: Մի խօսքով՝ դա ներկայա-ցում էէր, այլ, ինչպէս իրապէս նկա-տում էին, մի չլիափառ և այն էլ հա-մեմուած այնպիսի թուով պոպոզով, որ ուտել էէին կարողանում մեր դերա-սանները. եւ մենք զանգաւորուած ենք, թէ հասարակութիւնը հայոց թատրոն չի յաճախում: Ի՞նչ արտով յաճախի, ո՞ւմ տեսնի և ի՞նչ տեսնի...

մանակ էլ տպւտ ու աղքատ կըլինեն, իսկ եթէ ոչ՝ կարող են վայելել մեր գի-տուն երէցփոխները: Վարժապետների համար ոչինչ չենք նշանակում, որով-հետեւ այդքան տարի յետոյ աշակերտ չենք ունենալ, որ վարժապետների կա-րիք լինի:

Դ) Երբեք միլիոնի տոկոսը նշանակում ենք մեր աղքատ գիւղացիների համար՝ երկնքում վարուցանեք անելու նպատակով ընդարձակ հողեր գնելու, որովհետեւ երկրի երեսին նրանց համար հազիւ թէ էլ տեղ մնացած լինի:

Ե) Երբեք միլիոնի ամբողջապէս նուի-րում ենք գործադրելու Ախալքալաքն ու իւր գաւառը տեղափոխելու Բագու, իսկ Բագուն Ախալքալաք, որ երկաշարժից խրատուի և իմանայ, որ Սոդոմ-Գոմորն էլի կարող է կործանուել:

Զ) Մնացած ինքն միլիոնն ամբողջա-պէս թողնում ենք յիշեալ քաղաքների կառուցումը դարձեալ բարդ տոկոսով շա-հեցնելու: Ինչպէս վերջին դատաստանի օրը, որ դրամագլխի հետ միասին այ-ծերը ոչխարներից չփոխելու ժամանակ կաշառք տրուի թէ մեզ և թէ հանգու-ցեալ Սարգիս արքայիսկոպոս Զաւա-լեանին և արքայան Ստեփանէին երե-քիս միասին դրախտը մոցնելու համար:

Ի վերջ բանիս, եթէ, բան է, այդքան տարի յետոյ հայոց ազգի գոյութիւնն ու անս. նա աշխարհիս երեսից մոռա-

Պէտք է ապշել, թէ ի՞նչ էր տեսել տիկ. Սիրանյալը ֆրանսիական այդ դա-տարկաբանութեան մէջ, որ ընտրել էր իւր բեմափոխի համար. «Մաքսիմ Սա-ն» կոչուած պէնսն անբար ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի անեկոտ, որի մէջ ամեն բան կայ, բացի իմաստից: Յետոյ՝ միլիոն նա չգիտէր, որ նապոլէոնի «Կառն-քից» առած այդ անեկոտը խաղաղու-համար, եթէ ուրիշ բան չտեսնէր, դէժ-աշխուժութիւն է պահանջում ամենա-վերջին դերակատարից անգամ, աշխու-ժութիւն վերին աստիճանի, ֆրանսիական աշխուժութիւն. իսկ նա, տիկինը, փառք մս-տուծոյ, հօ մեղից անելի լաւ պիտի ճանաչելիս լինի մեր դերասաններին...

Սիրելով հայոց թատրոնը, բարձր գնահատելով տիկ. Սիրանյալի տաղանդը, մենք անչափ ուրախ կըլինէինք, որ տիկի-նը իւր ներկայացումների շարքը Թիֆ-լիսում վերջացնէր անցած անգամ ներ-կայացեալ «Կառն» արժէքով, որի մէջ նա ցոյց տուցի իւր տաղանդի բոլոր ոյժը և որի մէջ միւս դերասաններն էլ քիչ թէ շատ էէնք ու շնորհ ցոյց տուին. դրանով նա մի քաղցր յիշատակ կըլինէր թողած իւր՝ Թիֆլիս արած կարճատեւ այցելութեան մասին. մինչ-դեռ «Մաքսիմ Սան-ժէն»-ով նա փչացրեց ամեն բան և մի մեծ տարակուսանք թողեց, չնայելով իւր ստացած առատ ծափերին և ծաղիկներին:

Մեկպոյնի տաճարը վկայ, հայոց թատրոնն անպատճառ կըշահուի, եթէ «Մաքսիմ Սան-ժէն»-ի նման պիւնները միանգամայն դուրս չպոտուեն մեր ու-պերտուարից: «Մաքսիմ Սան-ժէն»-ը և նման պիւններն իրենց արդարացումը կարող են ունենալ երոպական բեմերի վրայ, ուր հասարակութիւնը յափառացած է ամեն տեսած ներկայացումներ տես-նելով և միշտ նոր բան է պահանջում, թէկուզ այդ նորը լինի մի կատարեալ ցնդաբանութիւն. բայց մեր բեմը, որ դեռ ևս իւր մանկական հասակի մէջ է, առողջաբար ու խիստ զգուշաւոր սուրնը է պահանջում, լցնել ամեն տեսակ աղբ ու փոթով, — դա, ներքեցէք, ուղղակի յանցանք է, որը ոչ մի բանով կարելի չէ արդարացնել:

Մ. Զ.

ՕՐԵՆՅԵՔԻ ԹՂԱՌԱՌԱՅՑՆԵ ԳԻՒ-ՂԱՑԻՆԵՐԻՆ

Մարտ ամիսն է. հատկ են ցանքս ա-նելու օրերը: Ախալքալաքի գիւղացին նախորդ տարիներում ուրախ ստով և մեծ

յոյսերով պատրաստուած էր դուրս գալ դաշտ վար ու ցանքս անելու: Չամու-րացին, վաշեանցին, գլմբուրդացին դաշտերն առատ կերպով սերմանում էին, Աստուծուն պահ տալիս իրենց սերմնացուն, արին քրտինք թափած աշ-խատանքը, և ստանում էին իւր ժամա-նակին աշխատանքի փոխարէնը: Զինա-կաններն առաջ բացի այն, որ իրենց աշխատանքով կարողանում էին ապրել, կերակրում էին և շատ աղքատների ու հեռաւոր գիւղացիներին: Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ լեռն գիւղացիներն այդ բաղ-դին շարժանացան անցեալ 1899—1900 թուականներում: Նրանց աշխատանքը և սերմնացուն իսպառ կու գնաց ազա-հացի բզէկների փոքր: Ներկայումս Ա-խալքալաքի գիւղացու սրտից արին-թաղան է հոսում: Մի կողմից երեխա-ները տանը լաց են լինում, ծնողներից աղիղորում ձայներով հաց խնդրում, միւս կողմից ժամանակ է ցանքս անելու, գիւ-ղացին զրկուած է «մարալ» եղնիցից, «Ջլբան» արշաւներից... Զինականը սերմ-նացու չունի, շուտաւարը դատարկ է... Գեղջուկը, սարը ու կարգի կորցրած, գլուխը պտոյտ տալով հաւաքում է ու հեծում վշտերի տակ, ընկնում է դէս ու դէն և չի կարողանում ոչ մի ճար գլու-նել իւր ցաւը դարմանելու: Սրտածմէկ են այն բաւերը, որոնցով շամբուրացի Ա-ղասին, իւր երկուստեք հասակում աղ-դէն ծերացած՝ լաց լինելով նկարագ-րում էր ու համեմատութեան դնում մօ-տիկ անցեալում իւր ունեցած դրութիւ-նը և ներկայիս: «Ա՛խ, տաղու շան, — ա-սում էր նա, — էս անդրդդ գլուխս ո՞ր պատին դարձնեմ, ի՞նչ ձիւն տամ գլխիս... էս օրերն էլ պիտի տեսնէինք. 1—2 տարի առաջ 3 ջուլտ եղնիքիս կապել էի գոմս, 4—5 կովս, 4 ռոքոս, 6 մո-գիկս, գառներս էս ժամանակ իրենց տեղում մկում, բառաչում էին... հիմի ոչինչ, ոչինչ չունիմ, ոչ մէկը չկայ. սիրտ չունիմ դատարկ ևս մանկու:

Քարեղ, գերանները լաց են լինում, տունս խաբապա (աւերակ) է դարձել. հաւերն էլ աւարանք ծախեցինք քաղա-քում, հաց գնեցինք. ոչ մի բան չմնաց, որ չծախէինք. ո՞ր ջուրը, ո՞ր գետը ձը-գեմ էս անպէտք գլուխս. տղաքս հաց են ուղում, արտերս ինձ են կանչում ցանելու, վարելու, իսկ ես զրկուած ա մեն ինչից՝ ընկած եմ տանը: Զմեռը Թագու էլ գաւացի, Թիֆլիս էլ, բայց մեզ ճանաչող, գործ առնող ո՞վ էր. մեր ե-րեսը մտիկ անող չեղաւ... Փորփոշման գեղի ճանպարհ բռնեցի եկայ տուն...»:

գին: Եթէ երեկեցէ աչքի ընկնեն՝ կար-ժանանան թաղուելու:

Փետր. 4-ին.—Դեռ աչքի չեն ընկել Արևի դորութիւնից քիչ քիչ մեկը նիխուել յետ յետ մի քաշում:

Փետր. 5-ին.—Եւ երեցեան գազաթը լիւրաց.—Խեղճերի ոսկրներն այս ու այն կողմից դուրս են ցցուել:

Փետր. 6-ին.— Առամիւրը ցոյց են տալիս — ժպտում են: Տոն Ղանդեան քահանայից: Այդ դասակարգին պատկա-նող արժանաւոր մէկը չգտանք, որի տունը տոնէից, ուստի թողնել ապագային: Փետր. 7-ին.— Ամպամած և մանձ-րեային: Զգուշանալու է հին սաների ու պատերի տակից անցնելու: Կաթիլքի սկզբում Այսօր երկար կանգնելուց յոգնե-լով նստել հանգստանալ ուղեց թեմա-կան դպրոցի հին շինութեան նորագոյն մասի երկու դատարանների միջնապատը:

Փողոցներում ծովացեալ ցեղն և ցե-խներում ուղեւորացեալ փողոցային աղ-տեղութիւնը: Ոչ մի խանութում բէկլալ չէք գտնել, բոլորն էլ ամառուեցին: Սատկած կենդանիք դարձեալ ծածկուե-ցին և չերեկ տեղի նոցին:

Փետր. 8-ին.— Տոն ս. Վարդանանց: Այսօր հայ քահանայների համար մտք է ներկայ լինել այդ տօնի հանդիսին, որ Ղանդե երէցի օրինակից չվարակուին և նրանից չառնեն: Ով տօն չունի՝ կարող է այսօր իրեն Վարդանանց 1036 քաջ

մեր բոլոր պաշտօնակիցներից արտատը-պել այն իրենց թերթներում:

Այսօրուան պոստով և կարեւոր թղթե-րով մեր կապիկ պատմելի հետ մի մի կոպէկ ուղարկեցինք Պետերբուրգի, Մոս-կուայի, Օդեսայի, Կիևի, Խարկովի, Թիֆլիսի, Վարժապէսի, Վարչաւի, Վեն-նայի, Լոնդոնի, Բեռլինի, Պարիզի, Մար-սէյի, Լիսնի, Փրանկֆուրտի, Նեու-Շոր-կի, Պեկինի, Նապիլի, հռոմի, Նեպոլի, Բուխարայի, Թաւրիզի, Բուէնոսայրէ-սի, Թեհրանի, Պոլսի, Զմիւռնիայի, Տրի-պոլիսի, Տրանսիլանի պետական բան-կերը, որ անձեռնմխելի մնան այն տե-ղերում մինչև 10,000 թուականի վերջը, այն է՝ 101 րդ դարապիւրը և իրենց բարդ տոկոսներով շահեցնուին սիրելի հայ ազգին բերաւոր պէտքերին գոհացումն տալու համար, որպիսի պէտքերից առա-ջին տեղին է բռնում «Հայիկ»-ի ապա-հովութեան խնդիրը:

Մեր նուիրաբերած 29 կոպէկը 800 տարի անցնելուց յետոյ իւր բարդ տո-կոսներով միասին անում է 29 միլիոնից մի բան աւելի: Այդ աւելին իրեն վոր ձառորութիւն յատկացնում ենք մեր կը-տակալատարներին, այն է՝ թող փչող լրագրներին խմբագրութեանց բոլոր ան-դամներին, որի 1/2 մասը յատկապէս նրանց այն աշխատակիցներին, որոնք պարտաւորուած են ընդ միշտ, իրեն փաստաբան, ձրի պաշտպանելու այդ

լրագրի բոլոր ստախոս թղթակիցներին, որոնք երբ և իցէ դժբախտութիւն կու-նենան արդարադատութեան ձեռքը մատուցելու, իսկ մնացեալ կլորիկ 29 միլիոնը հետեւեալ ձևով ենք կարգադ-րում.—

ա) Ութը միլիոնի տոկոսը յատկա-ցնում ենք մեր ամապրի յարաւան շա-րունակութեան համար իրեն նպաստ:

Երբեք միլիոնից՝ «Մշակ»-ի համար, որով կամենում ենք միջոց տալ նրան շարքեր լրել 7 համար հրատարակելու և իւր թղթակից պ. Սերմնացեանի ցան-կութիւնը կատարելու:

բ) Երբեք միլիոնի տոկոսը Խաչիկ վա-րդապետի ազգից մի ուրիշ Խաչիկ անու-նով նրա վարդապետ ժառանգին, որ եթէ էջմիածնին ու ուրիշ վանքեր էլ այն ժամանակ քանդուած լինին՝ նրանց տեղը բլէ, փոքրիկ և հնութիւններ ու-րոնէ, գտած հայերէն արձանագրութիւն-ներն իրեն անվերջանալի բեւեալագործ հնարը գտնէ կարգալ տալու և իմանալու, թէ ի՞նչ ազգի լեզուով են գրուած և ի՞նչ բովանդակութիւն ունին:

գ) Երբեք միլիոնի տոկոսը մեր քահա-նայների ռոճիկ տալու համար ենք նը-շանակում*, եթէ նրանք այն ժա-ն

*) Մեր տէրաբանների բազմը բանում է. եթէ առաջինը դուրս չիջած գտնարեց չօգ-տուին, այս կտակի գումարը կայ ու կայ: Ե. Զ. Խմբ.

վարձ
փառ ծա
ծութեան
տովանու
իրենց հ
մար նըս
օգնում,
են տօն
նորնոր
են դատ
մար մի
տեսնու
2 մոս
պատահ
լաքի խ
նանք,
մեծ տօ
բը կշա
հաց են
նախ ցն
բեւում
Փափկ
բերեցէ
ծծ մայր
ցնելու
ցամաք
Դուք
և գիւղա
ապրող
աւար
ձեզ ընկ
ցէք... Լ
խեղճեր
փաղան
դարդից
Այս բո
ւում Ա
բացել,
նինք,—
ներին
բենց ն
Այստ
գետը մ
կուած
նախն
խաբից
կարօտ
դարան-
ժաման
սպանող
երեկոյ
սեւեակ
դրանք
վկանե
ինքը ե
վեր թո
Փետր
նում ջ
կատուն
բերան
Այսօր
դոցներ
էր մի յ
Փետր
լիւն աշ
բալարտ
չուով էր
նրա ծն
իւր գոր
փողոցն
Խմբագ
համար
վարչու
Փետր
թարգմ
իրեկոյ
մար, Օր
մար մտ
բարձու
աւելի թ
Փետր
պաս ծե
նում՝ այ
թեցող,
տրուել
չիւր, նա

Վրայ են հասնում Գրիստոսի հրաշա-
փառ Յարութեան տոները. բարեգոր-
ծութեան ժամանակ է, մարդիկ խոս-
տովանում, հաղորդւում են, յիշում են
իրենց հոգին. հոգու փրկութեան հա-
մար նրանք մտաբերում են խեղճերին և
օգնում. հարուստները պատրաստում
են տոներին զարդարելով լեռնագիւղ-
ները շուրջը, կանխապէս աւանում
են դատական գառը, ճիւղ սեղանի հա-
մար մեծամեծ պատրաստութիւններ են
տեսնում:

Ճոռանանք մտաբերելու բնութեան
պատահանքերը աղբատացած Ախալա-
լարի խեղճ գիւղացիներին ևս Ճոռա-
նանք, որ այդ շինականն առաջիկայ
մեծ տոներին շոր հաց իսկ չունի փո-
քը կշտացնելու, մանուկներն անօթի
հաց են աղաղակում, նոր շորերի փոխա-
նակ ցնցոտի էլ չունին, կիսով չափ և
բնում են սոյլը մարմնները:

Փափկամուն տիկնայք, դուք ևս մտա-
բերեցէ՛ք ձեր քայքային. երեստարը
ծծմարը կաթ չունի իւր երկխային գիւ-
ցնելու. նրա կաթը նուազել է, սալնը
ցամաքել, որովհետև սոված է ինքը:

Դուք ևս, Ախալալարի հարուստներ
և գիւղացի քահաներ, օգնեցէ՛ք ձեզ մօտ
ապրող խեղճերին. մի սպաւած, որ հե-
ռաւոր տեղերից օգնութեան հասնեն.
ձեզ ընկած բաժին էլ դուք կատարե-
ցէք... Լսում էք սովածները ձայնը. այդ
խեղճերից մին խնկարարութեամբ է իւր չա-
փազանց մտածելուց, երկրորդը ցաւ ու
դարդից գերեզման է իշնում և այլն.
Այս բոլորը մեր աչքի առաջ է կատար-
ւում. Արդ, եթէ մեր խղճերը չեն քա-
րացել, եթէ մենք սիրտ ու զգացում ու-
նինք, — մտաբերենք ուրեմն այս եղիկի-
ներին և փութանք օգնելու նրանց ի-
րենց նեղ դրութեան միջոցին:

Ա. Բ.

ՄԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այստեղ մենք չպէտք է խօսենք հո-
գևոր միութարութիւնից բոլորովին զըր-
կուած բանուորի համար թէկուզ ան-
նաանշուք եկեղեցի կառուցանելու, աշ-
խարհից կտրուած բայց մտաւոր սնունդի
կարօտ երեստարներին համար զբա-
ղարան-ընթերցարան բանալու, պարսպ
ժամանակը թողնալու օգնելու առաջին
սպանդներին համար դատաստութիւններ,
երեկոյններ պատրաստելու և այլ նոյնա-
սեակ գործեր կատարելու մասին. ոչ,
ղրանք վաղուց մտնան իշարուած, ծան-

վկաներից մէկը համարել, թէ և ինի
ինքը երազում լուի կծկուց մէկ սաժէն
վեր թռչողներին:

Փետր. 9-ին. — Բիշ-բիշ ցնել թանձրա-
նում՝ քաշում է, տեղ տեղ երևում են
կատուները և չնքեր բաց առաւելներ ու
բերաններ — ծիծաղից թռչանում են:
Այսօր մեր փողոցների լրտեսու մեր փո-
ղոցների մաքրութեան համար մտադրե-
ք մի յօդուած գրել: Չգիտեմ գրեց թէ չէ:

Փետր. 10-ին. — Այսօր բերին «Հայե-
լի» աշխատակից Պապիս Թոթի անդ-
րաւարտիկը, որ խմբագրութեան հա-
շտով էր կարել գերազանց և հաղի հազ
նրա ծնկներին էր հասնում. Վարդան
իւր գործիքներն արդարացնելու համար
փողոցների ցիւնն էր պատճառ բռնում:
Խմբագրութիւնը իւր վնասը ծածկելու
համար որոշեց դատ վարել քաղաքային
վարչութեան հետ:

Փետր. 11-ին. — Բուն բարեկեանք, որ
թարգմանի տարբերութեամբ օր դարձեալ
խեղճերի և ոչ թէ հարուստների հա-
մար Օրբորդներին ամուսնութեան հա-
մար մտածելու մեծ պատ է մինչև համ
բարձրում. Բանի ուղի պատկանէ, այնքան
աւելի թաքն նորահաս կրկին:

Փետր. 12-ին. — Պապը եկաւ — մեծ
պատ ծերունին, որի պատիւը քանի գը-
նում այնքան վեր եւ ձգում դու, ըն-
թերցող, քու ժամանակից առաջ լուսա-
ւորելու պատճառով, ուստի մի երկըն-
չիւր, եւ իւր լիով ու սխեռով լի մա-

և դժուար իրադրութիւն համարուած բա-
ներ են մեր իրենց ինտելիգենտ համարող
երեստարներին կողմից Բալասանում:
Այդ խեղճերը վաղուց հին յարգ են դար-
ձել և չպէտք է բամու տալ դրանց: Ուս-
տի մեր խօսքն էլ դրանց համար չէ: Մէջ
տեղ մի թեթեւ, բայց ծանրակշիւ նշա-
նակութիւն ունեցող խնդիր կայ, որի
համար ոչ մտաւոր լարումն է հարկաւոր
և ոչ էլ փորձառուները միահամուռ խոր-
հրդածութիւնը. Դա Բալասանու բանուոր
դատակարգի մամիկ մաքրութեան խնդ-
րն է: Բալասան է բարձր շրջաններն
ստորինների մասին մտածեն այնպէս, —
ոչ, ոչ այնպէս, այլ թէկուզ մի քանի
տասնեակ անգամ քիչ, — ինչպէս իրենց
մասին են մտածում և այդ թեթեւ մտա-
ւոր լարումից յետոյ դիմեն համապա-
տասխան գործին, մեր իսկական աշխա-
տող, յիշարի տանջուող և կրեւորների
հարուստութեան աղբիւր կազմող այդ գա-
սի առողջութիւնն այնքան վտանգի են-
թարկուած չի լինի:

Ժամերով այրող նաւթի մէջ կաթիլ-
կաթիլ քրտինք արտաթորող թշուառ-
կանի մարմինն ամիսներով ջրի երես չի
տեսնում, եթէ չհաշտուեց շուրջը գոյա-
ցած ջրով կէս-պոստ երեւման գլուխը,
երեւման ոտները, շատ հազուադէպ դէպ-
քանում և ամբողջ մարմնով խոտալը
բացօդեայ կամ փոքր ինչ մարդկանց
հայեցքներից պաշտպանուած մի բարդ-
կայուն, որ փոխանակ օգուտի վնասում
է առողջութեանը, որովհետև կողքից
փչող քամին իսկոյն սառնում է նրա
մերկ մարմին վրայ թափուող տաք ջու-
րով: Եւ մի կարող է պնդել, որ հիւանդու-
թիւնները մեծ մասն այդ հանգամանք-
ներից չէ յառաջանում. Եւ, երկրորդը
ինժեներներն այդ չեն սալի, որովհետև
դպրոցական նստարանից նրանց քաջ յա-
տի է այդ հանգամանքների ճշմարտու-
թիւնը — ինչպէս արքայիս: Բայց ինչու
չեն հոգ տանում այդ վնասակար երկու-
թիւնը առեւելու. ինչու չեն մտածում,
որ բանուորին էլ հարկաւոր է լողանալ,
մաքրուել Բաղնիս չկայ: Ինչու մասնա-
ւոր մի շարք մարդկանց ընկալարաններին
կից կայ, իսկ ընդհանուր՝ մաքրութեան
աւելի կարօտ մասի և դրա համար նը-
պաստաւոր պայմաններ, միջոց չունե-
ցողների համար չկայ: Ինչու չեն ընդ-
հանուրի համար բաղնիսներ շինում. —
որովհետև ծախսերը շատ են, այդպիսի
երկրորդական բաների համար փող չի
մնում. Այո, եթէ նայենք նախադրելու-
բերողների ախտաբաններին, լաւ կըլինի

խաղը չալակած՝ հայ շինականի դռնից
ներս կըմտնի և քեզ նեղութիւն չի տալ
բնալիս:

Փետր. 13-ին. — Թարս թիւ է և ոչինչ
լաւ բան սպասել կարելի չէ այս օրից:
Փետր. 14-ին. — Տեսնենք դառաւ: Այս
տօնը բացի Բագուից, որ ամեն օր է
կատարում, մնացեալ հայերը կատարում
են տարին մի անգամ: Այս օրը դրամ
ընդառաջ էլ է կոչում, որովհետև բոլոր
ծառայողները գրգռանում իրենց ռոճիկը
մնում է առաւելին 2 ր. 15 կ., որ
մինչև ամսի 20-ը չի էլ կարող հասց-
նել, ուստի եթէ այսօր նրանք թուրթ-
խաղալու լինին և տարուին՝ «38 ԽՈՅ»
են անելու: Զգուշանալու է այսօր նը-
րանց հետ խաղալուց:

Փետր. 15, 16, 17, 18-ին. — Զրբի
խառնակութիւն և անասունների կեղտո-
տութիւն: Աստուած կանչեցէ՛ք, որ մաք-
րուին, թէ չէ պղտոր ջրում ձուկ որ-
սողները կըշտաւանան:

Փետր. 19-ին. — Երեւան եռում, —
գրգռանք ատրճանակ դիր կամ ձեռք
դազանակ առ, որ անպատաստ չլինիս
ապտակ ուտելիս:

Փետր. 20-ին. — Թուրք խաղալու օր
ծառայողների հետ:

Փետր. 21-ին. — Տնից փախչելու օր
նոյն ծառայողների համար, որ ստացած
հաշուեցուցակներին ստիպուած չլինին
պատասխանելու:

Փետր. 22-ին. — Այսօր հաւաքուեցին

բոլոր բանուորներին պառկեցնել խոնա-
ու կոշա գետնի վրայ միմեանց գլխի
թափած, որպէս զի կարելի լինի փո-
խանակ 20-ի 30, փոխանակ 30-ի 40
տակոս արդիւնք ստանալ: Բայց միթէ չի
կարելի տարուայ արդիւնքից մի 3-5
տակոս պակաս ստանալ, բայց այդ ար-
դիւնքը տուղները կացութիւնը փոքր
ինչ բարելաւել: Ինչ կը պակասի ծո-
վից, երբ նրանց մի «լափու» վերցնեն,
որ կրկին նրա մէջը պիտի ընկնի:

Սացէք խղբում, օրական հարկւններ,
նոյն իսկ հաղարներ արտադրող նաւթա-
հորերի տէրերի համար դժուար բան է
մի բարութիւն անել բաղնիսներ շինե-
լով իրենց աշխատակողներին համար: Այդ
գործը մենք բարութիւն կը համարենք,
թէ և իսկապէս պարտականութիւն է:

Ս. Գեանշեցեան

Բալասան, 17 մարտի

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԶԱՄԻՆ, 13 մարտի. — Իւր ժամանա-
կին յայտնել էինք, որ տեղիս քաղաքա-
յին վարչութիւնն ստացաւ հանգուցեալ
ենովը Բուլաղեանի կտակած 40,000
լուրին, որով պիտի աղբիւրներ շի-
նուէին քաղաքիս զանազան մասերում:
Ի նկատի ունենալով, որ քաղաքիս ա-
ռանց այդ էլ ունի մի քանի աղբիւրներ,
որոնցից բաւարար չափով օգուտ է
ընկալուիլը, և մինչոյն ժամանակ այն
հանգամանքը, որ քաղաքիս աւելի մեծ և
կարեւոր կարիքներ ունի, — վաղուց ի վեր
հասարակութեան ընտիր մասին դրա-
դեցում էր այն միտքը, որ որեւէ կեր-
պով այդ 40,000 լուրին յատկացնուի
ոչ թէ աղբիւրներ շինելուն, այլ պրո-
գրմանը քանակութեամբ գործին: Միջնա-
կարգ դպրոցի պակասութիւնն է քաղա-
քիս բնակչութեան նուազելու ամենա
գլխաւոր պատճառներից մին. ժողովրդի
մեծագոյն մասը գաղթել ու գաղթում է
Բագու, իւր դաւանները կրթութեան
անհրաժեշտութիւնից ստիպուած: 24-ը-
կարացնելու համար բաւական է յիշել,
որ ամբողջ Բագուի նահանգում, միակ
միջնակարգ դպրոցը Բագուում է, ու
նոյն իսկ Բագու քաղաքին չէ կարողա-
նում գոհացնել, ուր մնաց գաւառական
քաղաքներին և գիւղերին:

Վերոյիշեալ խոշոր գումարն այս ա-
մենակարեւոր գործին յատկացնելու հա-
մար սկսուեց քաղաքի մէջ հեռանդուն
պրոպագանդա մտքեր պատրաստելու
համար: Փետրուար ամսին մի քանի ան-

ձեր մի մասնաւոր ժողով կայացրին յա-
նուն Բուլաղեանի և կտակատակա-
րների մի խնդիր խմբագրելու համար.
Ժողովին ներկայ էին քաղաքիս գործա-
կալ արք. Տաճատ աւագ քահանայ, պ.
պ. Արքայապետ Բաղդասար (կոն-
սիստորիայի առնակապիւր), Զահակը-
րէկ Միլիթ-Չահնազարեան (դատաստ.
քննիչ), Արշակ Բէկ Պապովեանց (գաւա-
ռական վարչ. ատենադպիր) և Արշակ
Թաթայեանց (երեցփոխ Զ. եկեղեցու):
Վճռուեց, որ քաղաքիս բնակչութեա-
նը պատկանող նշանաւոր անձերի մի
խումբ ներկայանալ պ. գաւառապետին
և խնդրէ նրա աջակցութիւնը. խմբա-
գրուեց նաև խնդիրը: Հետեւալ օրը
նոյն անձերը նիստ կայացրին Յ. Ա. Լա-
յանի տանը և խնդրեցին նաև յիշեալ
պարոնի աջակցութիւնը: Մի քանի օ-
րից յետոյ, պատուաւոր անձերի մի
խումբ ներկայացաւ գաւառապետին և
բացատրելով իրենց դրութիւնը խնդրեց
նրա աջակցութիւնը. Գաւառապետը
խոստացաւ ամենայն կերպ աջակցել և
գլուխ կանգնել: Խնդիրն իսկոյն յանձ-
նուեցաւ մի քանի պարոններին, որոնք մի
երկու օրուայ ընթացքում ստորագրել
տուին քաղաքի բնակչութեանը և ու-
ղարկեցին Բուլաղեաններին:

Այս օրերս Բուլաղեանները և կտա-
կատարներն առանձին թողնով յայտ-
նեցին գաւառապետին, որ իրենք ըստ
ամենայնի համաձայն են և խնդրում են
յայտնել քաղաքային վարչութեանն ի-
րենց վճիռը, որ վերջինս իրագործէ
քաղաքի ժողովրդի կամքը և կտակա-
կատարների վճիռը: Գաւառապետը, որ
եռանդ է ցոյց տալիս և սերտիւր մաս-
նակցութիւն ունի այս գործում, պատ-
րաստուած է առաջնորդել քաղաք. վար-
չութեան, որ վերջինս քաղաքի ամենա-
ընտիր տեղում մէկ դեմեատին հող յառ-
կացնէ, պրոպագանդիստ շէնքը կառու-
ցանելու համար:

Այսպիսով իրագործուած է այն ցան-
կութիւնը, որ երկար տարիներ դաւանե-
րել է մեր քաղաքացիներին:

Քաղաքում տեղի ունեցած երկրորդ
ուրախի երևոյթը Զամախու ճաւով-
արիւնաբերական ընկերութեան կազ-
մուին է: Ուրբաթ, մարտի 16-ին, քա-
ղաքային այգու ռոտունում կայացաւ
տեղիս, այսպէս ասած՝ «տուգերի» հա-
մաժողով: Այդտեղ կարդացուեց ընկե-
րութեան պայմանագրերը: Անշան փո-
փոխութիւններից յետոյ ընդունուեց և
սկսուեց ստորագրութիւնը. ներկայ ե-

նդտեղ մնաց Կաղզուանի եկեղեցու շի-
նութեան հարցի վախճանը և լուսաբա-
նութիւնը: Հետաքրքրեցին բաւակա-
նութիւն տալու համար ուր հարկաւոր
էր գիմները և իմացանք, որ անցեալ
յոնուարի 2-ից լեռնաբլակաւն բնով
ընում է նա այն լրագրի խմբագրութեան
մէջ, որ յարուցել էր այդ հարցը:

Վերոյիշեալ հարցի համար մենք էլ
ենք ստացել Կաղզուանից մանրամասն
մի պատմութիւն և շատ փաստաթղթ-
երի վաւերական պատճեններ, որոնք
կարեւոր դէպքում կը հրատարակենք «Հա-
յիկ»-ում, եթէ մեզից առաջ ստացողը
չի բարեհաճիլ հրատարակել:

Նոյն հարցի հետ կցուած Կ. եղիւն
վարդապետի հետ սրտով ցանկանալով
ծանոթանալ, չենք կարող մեր ուրախու-
թիւնը ծածկել ու չյայտնել, թէ մօտիկ
պակագայում, ինչպէս «Նոր-Գար»-ից տե-
ղակացանք, կարժանաւոր նրա երեսն
այստեղ, երևանում տեսնելու: Այդ հան-
գամանքն ապագային շատ կընպաստէ
մեզ Կաղզուանի եկեղեցու պատմու-
թեան լուսաբանութեան ժամանակ, և
մենք առիթ կ'ունենանք այդ աշխատա-
ւոր վարդապետի ճիշտ դիմագծերն ա-
մենայն հաւատարմութեամբ ցոյց տալու
«Հայիկ»-ում:

դոլ 45-ի չափ անձերն ստորագրուեցին
իրաքանչիւրը 500 լուրի, և իսկոյն
տեղի ու տեղը հաւաքուեց 14,000 ր.,
մնացածները համար ժամանակ տրուեց,
իսկ գումարը յանձնուեց գանձապահին:
Ընտրուեցին վեց հոգի, որոնք վարչու-
թիւն պիտի կազմեն. վեցից երկուսը
հայեր են — պ. պ. Ա. Լալայեան և Մ.
Ղալաբեան —, մնացածները թուրքեր:
Ստորագրութիւնը պիտի շարունա-
կուի և շարունակուած է: Այդ գումարով
պէտք է դրուին փորձնական վիշկաներ,
յատկապէս քաղաքի կամ արքունի հո-
ղերի վրայ:

Հետեւեալ անգամ կաշխատենք աւելի
հանգամանօրէն ծանօթացնել ընկերու-
թեան պայմանագրի հետ:

Շիրուանզիւ

Գ Ա Ղ Ա Գ Ա Վ Ա Ն

ՓՐԱՆՍԻՍ

Մարտի 14-ին պատգամաւորների ժո-
ղովում կառավարութիւնը մեծ յաղթու-
թիւն տարաւ: Ժողովն ընդունեց կրօնա-
կան միաբանութիւններին վերաբերեալ
օրինադրի 14-րդ յօդուածը, որով յիշեալ
միաբանութիւններին, օրինակ եզօխու-
ներին, արգելուած է դպրոցներում դա-
ստանդութեամբ պարագել: Դրանով մի
ծանր հարուած են ստանում Փրանսիա-
կան կղերականները և նշանաւոր շափով
նուազում է 1890 թուից գոյութիւն
ունեցող Փալլուի օրէնքի վնասակար
ազդեցութիւնը, — մի օրէնք, որով դասա-
ւանդութիւնն ազատ էր ճանաչուած:
14-րդ յօդուածի մասին հակահասարակ-
ները շարունակուած էին երեք օր: Կա-
ռավարութեան հակահակողներն առաջ
էին բերել իրենց ամենաւաւ հռետորե-
րին: 14-րդ յօդուածի դէմ խօսում էին
գրաքի զը Մեծ (աջ) և Ռիւր (չափաւո-
րական). յօդուածը պաշտպանում էին
Բուրժուա (նախկին մինիստր-նախագահ),
լուսաւորութեան մինիստր Լէյզ և ինքը
ներկայ մինիստր - նախագահ Վալդե-
Ռուսսոն: Դրաքի զը - Մեծը 14-րդ
յօդուածի վրայ յարձակում էր այն տե-
սակէտից, թէ այդ յօդուածը ճնշում է
դասաւանդման ազատութիւնը և պարզա-
պէս ուղղուած է կրօնի դէմ: Ռիւրն
ապացուցանում էր, որ յիշեալ յօդուածն ի
զուր խանգարում է կրօնական խաղա-
ղութիւնը, որովհետև վերջի վերջոյ դա
նոյնպէս անգոր կը դառնայ, ինչպէս և
եզօխները արտաքսման 1881 թ. օ-

«ՀԱՅԵՆ»-Ի ՀԵՌԱՊՐԵՏԻՐ

Թիֆլիս, փետր. 25-ին. — Զուտով կը-

գայ:
Կարս, փետր. 26-ին. — Զուտով կը գայ:
Կաղզուան, փետր. 27-ին. — Պրծանք:

«ՀԱՅԵՆ»-Ի ՊԱՏԱՍԻՍՆԵՐ

Թիֆլիս. — Ա. Բ. — Եթէ եղիւն վար-
դապետի համար էք ասում՝ բարով հա-
ղար բարի թող գայ:

Կարս. — Բ. Բ. — Եթէ ձեր նոր յաջոր-
դի մասին է խօսքը՝ շուտ կամ ուշ գալը
չգիտենք. Զատ է մի շտապէ՛ք. «Վաւ»
զօղին չի յաջողիլ:

Կաղզուան. — Գ. Բ. — Եթէ խոսում
թիւնից ու երկպառակութիւնից էք ա-
սում իրաւունք ունիք: Այդ կողմից
աչքները լոյս:

—

ՅԱՅԱՐԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ուշ մեռնել ցանկացողները հրաւիր-
ւում են իրենց թաղուելու համար տեղ
գնել Երևանի նոր գերեզմանատան մէջ,
իսկ տեղ գնել չուզողները հրաւիրում
են շուտ մեռնել, որ հին գերեզմանա-
տան մէջ ձրի տեղ ունենան թաղուելու:
Որ ունեցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Փառնակէս

*) Բոլոր օրացոյց շինողներին արգելու-
ած էր օրացոյցային տեղեկութիւններից օգ-
տուիլը. Երևանը վերապահուած է. Զ. Գ. Բ.

6-6